

Методичні рекомендації щодо впровадження професійного стандарту

«Вихователь закладу дошкільної освіти»

Загальна характеристика

I. Загальні відомості

Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» (далі – Професійний стандарт) розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», затверджено наказом Міністерства освіти і науки від 19.10.2021 №755–21.

Професійний стандарт складено з урахуванням нової редакції Базового компонента дошкільної освіти (далі – Державний стандарт). Цей документ розкриває зміст професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО) в межах певного виду економічної діяльності й вимоги до його кваліфікації.

Методичні рекомендації спрямовані допомогти вихователям, керівникам і засновникам закладів дошкільної освіти, відділам/управлінням/департаментом освіти й їх структурним підрозділам, центрам професійного розвитку педагогічних працівників, суб'єктам підвищення кваліфікації ознайомитись із особливостями структури, змісту Професійного стандарту та його імплементувати.

Професійний стандарт містить перелік професійних компетентностей вихователя закладів дошкільної освіти, на основі яких оновлюються посадова інструкція, освітні програми й стандарти вищої та фахової передвищої освіти.

Професійний стандарт складається з 8 пунктів.

Основна мета професійної діяльності вихователя окреслена в пункті 1.1. Вона полягає в організації освітнього процесу, спрямованого на виховання й навчання вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти, формування ключових компетентностей відповідно до Державного стандарту та визначає напрямки діяльності вихователя.

У пунктах 1.2–1.6 вказано назву видів економічної діяльності, секції, розділу, групи, класу економічної діяльності та їхній код; визначено, що згідно з Національним класифікатором України ДК 003:2010 «Класифікатор професій», професія має такі назви і код: Вихователь – це узагальнена назва професії та типової посади; 2332 Вихователь закладу дошкільної освіти.

Професійним стандартом (пункт 1.7) визначено вимоги щодо робочого місця вихователя, яке може бути розташоване в окремому приміщенні (кабінеті, кімнаті) ЗДО та оснащене предметами і засобами праці відповідно до вимог законодавства або визначеними умовами здійснення дистанційного навчання. Окреслено професійну діяльність вихователя, яка здійснюється відповідно до трудового договору та/або посадової інструкції, а також передбачає зайнятість у будівлі закладу освіти, що використовується в освітньому процесі та за межами будівлі закладу освіти.

Вихователь безпосередньо підпорядковується керівнику закладу дошкільної освіти, а також керівнику структурного підрозділу закладу освіти (у разі його наявності).

У пункті 1.8 Професійного стандарту розкрито умови праці, порядок оплати, тривалість робочого часу, відпочинку, інші умови, які визначаються законодавством про працю у сфері освіти. А також зазначається, що педагогічна діяльність вихователя пов'язана з підвищеним рівнем психофізіологічного та емоційного навантаження.

Режим роботи визначається правилами внутрішнього розпорядку, колективним договором (у разі наявності), іншими нормативними документами ЗДО та чинним законодавством.

У пункті 1.9 Професійного стандарту чітко визначені умови допуску на посаду вихователя ЗДО. Перелік документів, що підтверджують професійну та освітню кваліфікацію вихователя, її віднесення до рівня Національної рамки кваліфікацій (далі – НРК) подано в пункті 1.10.

II. Навчання та професійний розвиток вихователів закладів дошкільної освіти.

Професійним стандартом передбачено пункт «Навчання та професійний розвиток».

У пункті 2.1 сформульовано вимоги до освіти вихователя, зокрема щодо первинної професійної підготовки. На посаду вихователя приймають осіб, які мають: вищу або фахову передвищу освіту за спеціальністю 012 Дошкільна освіта та/або професійну кваліфікацію вихователя; вищу або фахову передвищу освіту за іншою спеціальністю галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за умови професійної кваліфікації вихователя. Регламентовані засади професійного розвитку педагогічних працівників, у тому числі й у галузі дошкільної освіти, визначаються ст. 59 Закону України «Про освіту», ст. 60 Закону України «Про вищу освіту», ст. 24 Закону України «Про фахову передвищу освіту».

Професійний стандарт (пункт 2.2) окреслює особливості підвищення кваліфікації вихователів без присвоєння нового рівня освіти. Зокрема, підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗДО є обов'язковим і становить не менше ніж 120 годин на п'ять років, не рідше ніж один раз на п'ять років.

III. Нормативно-правова база, що регулює відповідну професійну діяльність

Відповідно до пункту 3 Професійного стандарту, професійна діяльність вихователя регулюється чинним законодавством та діючими нормативно-правовими актами. Нормативний супровід представлено в Професійному стандарті.

IV. Загальні компетентності

У пункті 4 Професійного стандарту окреслено загальні компетентності вихователя закладу дошкільної освіти, якими він має володіти, а саме: громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька, етична. Розкрито зміст цих компетентностей і для зручності їх використання, присвоєно умовне позначення.

V. Перелік трудових функцій професійних компетентностей (за трудовою дією або групою трудових дій, що входять до них), умовні позначення трудових функцій

Пункт 5 дає роз'яснення про трудові функції вихователя, зміст професійних компетентностей. Кожна трудова функція має своє умовне позначення – А, Б, В, Г.

Професійні компетентності розподілені за трудовими функціями, мають відповідні умовні позначення – А 1, А 2 і т.п.

Зокрема, трудова функція «Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу», позначена літерою А. Ця функція потребує наявності прогностичної (А1), організаційної (А2), оцінювально-аналітичної (А3) та предметно-методичної (А4) компетентностей.

Трудова функція «Участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища», позначена літерою Б. Ця функція потребує наявності здоров'язбережувальної (Б1) та проектної (Б2) компетентностей.

Трудова функція «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу», позначена буквою В. Ця функція потребує наявності психо-емоційної (В1), педагогічного партнерства (В2) та морально-етичної (В3) компетентностей.

Трудова функція «Професійний розвиток та самовдосконалення», позначена буквою Г. Ця функція потребує наявності здатності до навчання впродовж життя (Г1) та інформаційно-комунікаційної (Г2) компетентності.

Загалом прописано 11 професійних компетентностей, що розкриваються через здатності, знання та вміння, якими має володіти вихователь.

VI. Опис трудових функцій (трудові функції; предмети і засоби праці; професійні компетентності; знання, уміння та навички)

У пункті 6 подано кодифікований опис трудових функцій вихователя. У цьому ж розділі визначено предмети і засоби праці (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти), якими мають бути забезпечені вихователі. Розкрито професійні компетентності, знання, уміння та навички, що допоможуть у виконанні цих функцій.

VII. Орієнтовний опис професійних компетентностей вихователя відповідно до кваліфікаційних категорій педагогічних працівників

У пункті 7 професійні компетентності вихователя структуровано за кваліфікаційними категоріями: спеціаліст, спеціаліст II категорії, спеціаліст I категорії, спеціаліст вищої категорії.

VII. Дані щодо розроблення та затвердження професійного стандарту

Пункт 8 містить інформацію щодо розробників Професійного стандарту, його затвердження. Зазначено, що дана редакція Професійного стандарту чинна до грудня 2026 року.

Використання Професійного стандарту

I. Використання Професійного стандарту керівниками (директорами) закладів дошкільної освіти

Професійний стандарт використовується керівниками (директорами) закладів дошкільної освіти під час:

- прийняття особи на посаду;
- встановлення відповідності вихователя займаній посаді;
- визначення умов, предметів і засобів праці вихователя;
- розроблення посадової інструкції вихователя;
- планування підвищення кваліфікації вихователів;
- проведення атестації;
- інформаційно-роз'яснювальної роботи з батьками вихованців, педагогічними працівниками, громадськістю.

Під час прийняття особи на посаду та встановлення відповідності вихователя займаній посаді, керівник, відповідно до Професійного стандарту, враховує умови допуску (п. 1.9), документи, що підтверджують професійну й освітню кваліфікацію (пункт 1.10).

Під час розроблення та оновлення посадової інструкції вихователя керівник бере до уваги весь зміст Професійного стандарту, враховуючи основну мету професійної діяльності (пункт 1.1), місце професії (пункт 1.7), умови праці (пункт 1.8), нормативноправову базу, що регулює професійну діяльність (пункт 3), професійні компетентності та трудові функції (пункт 5, 6).

Педагогічні працівники самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації з урахуванням вимог

Професійного стандарту (пункт 2.2), чинного законодавства (пункт 3), особистісних і професійних інтересів та рівня сформованості їхніх професійних компетентностей (пункт 7).

При визначенні умов, предметів і засобів праці (обладнання, устаткування, матеріали інструменти), якими мають забезпечити вихователів, та організовуючи їх робоче місце, керівники (директори) ЗДО керуються вимогами Професійного стандарту (пункт 1.7, 1.8).

Доцільним є врахування поданого у Професійному стандарті орієнтовного опису професійних компетентностей вихователя, відповідно до кваліфікаційних категорій (пункт 7) і його застосування під час атестації. Це дасть можливість уніфікувати вимоги до визначення рівня загальних і професійних компетентностей вихователя.

Плануючи засідання педагогічної ради та методичні заходи, доцільно включати питання щодо впровадження Професійного стандарту з метою підвищення поінформованості педагогів. Інформаційно-роз'яснювальна робота, яку, в межах своїх посадових обов'язків проводять директори (керівники) ЗДО серед засновників, батьків (або законних представників дитини), громадськості організовується з метою кращого розуміння ними сучасного професійного профілю вихователя закладу дошкільної освіти, його трудових функцій та професійних компетентностей.

II. Використання Професійного стандарту вихователями-методистами закладів дошкільної освіти

Професійний стандарт використовується вихователями-методистами закладів дошкільної освіти за наступними напрямками:

- підвищення якості професійної діяльності вихователя;
- підтримка вихователів під час складання плану самоосвіти;
- підвищення якості освітнього процесу, вивчення його стану;
- координація роботи команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами,
- сприяння створенню професійних спільнот;
- здійснення інформаційно-роз'яснювальної роботи з батьками вихованців, педагогічними працівниками, громадськістю;
- підготовка до атестації.

Вихователь-методист здійснює координацію та методичний супровід професійного зростання вихователів, вивчає та популяризує кращий досвід роботи, мотивує до самоосвіти та сприяє розвитку їхніх професійних компетентностей через реалізацію вищезазначених напрямів.

Імплементация Професійного стандарту в методичну систему закладу дошкільної освіти створює середовище, сприятливе для розвитку особистості вихователя, його професіоналізму, майстерності, мотивації до творчості й підвищення кваліфікації.

Один із чинників розвитку професійної компетентності педагога є самоосвіта.

Відповідно до пункту 6 Професійного стандарту вихователь виконує трудові функції, спираючись на низку, передбачених професійними компетенціями, знань, умінь і навичок. Правильний вибір теми самоосвіти вихователя, керуючись Професійним стандартом, сприятиме підтримці його професійного розвитку на основі професійних інтересів, індивідуального досвіду й фахової майстерності.

Під час планування освітнього процесу, складання плану роботи закладу на рік, залучення вихователів у робочі групи (динамічні, творчі, проблемні та інші) вихователь-методист враховує окреслені Професійним стандартом трудові функції, знання, уміння та навички вихователів (пункт 6). Це також дозволить сформувати міждисциплінарну команду фахівців під час психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

III. Використання Професійного стандарту вихователями ЗДО

Основні напрями впровадження Професійного стандарту вихователями ЗДО:

- самооцінювання власної професійної діяльності;
- планування та реалізація індивідуального професійного розвитку;
- підвищення кваліфікації й атестація.

При самооцінюванні власної професійної діяльності вихователі можуть проаналізувати відповідність своїх професійних компетентностей, знань, умінь і навичок до тих, які представлено в Професійному стандарті. Особливої уваги

заслуговує пункт 6, який містить детальний опис трудових функцій та професійних компетентностей.

Самооцінювання може відбуватися у довільній формі, шляхом самоаналізу, що дозволить визначити сильні та слабкі сторони власної професійної діяльності та спрогнозувати індивідуальну траєкторію подальшого розвитку.

Професійний розвиток відбувається як процес взаємного підсилення особистісних і професійних якостей вихователя та стає потужною рушійною силою для його професійного зростання. Ефективним інструментом поширення кращих практик є участь педагогів у фахових конкурсах, виставках, створенні та популяризації власних сайтів, телеграм-каналів, тощо. Професійне моделювання та прогнозування очікуваних результатів сприяє індивідуальному професійному розвитку з урахуванням вимог Професійного стандарту.

Підвищення кваліфікації вихователя відбувається відповідно до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників (далі – Порядок), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науковопедагогічних працівників» та Професійного стандарту (пункт 2.2). Згідно з Порядком і Професійним стандартом мінімальна кількість годин підвищення кваліфікації становить 120 годин за п'ять років, яка відбувається не рідше одного разу на п'ять років.

Порядком передбачено обов'язкове підвищення кваліфікації з питань освіти дітей з особливими освітніми потребами, яке становить не менше 10 відсотків від загальної кількості годин. Обираючи програму підвищення кваліфікації, доцільно зважити на відповідність її змісту і вимог до характеристики знань, умінь і навичок, передбачених Професійним стандартом.

IV. Використання Професійного стандарту практичними психологами закладів дошкільної освіти

Основні напрями використання Професійного стандарту практичними психологами ЗДО:

- консультативна підтримка вихователів з питань особистісного та професійного розвитку;
- психологічна діагностика та аналіз динаміки професійного розвитку вихователів;
- попередження та профілактика професійного вигорання вихователів;
- психологічна просвіта.

Надаючи консультативну підтримку вихователям з питань особистісного та професійного розвитку, проводячи психологічну діагностику, практичним психологам доцільно звернути увагу на ті здатності педагога, які становлять підґрунтя для розвитку загальних компетентностей, окреслених у Професійному стандарті (розділ 4). Обираючи напрями психологічної просвіти, доречно врахувати компетентності виокремлені у

Професійному стандарті вихователя (розділ 6) у межах трудової функції «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу»:

– психо-емоційна компетентність (B1), що складається із здатності до самоконтролю, саморегуляції та толерантної взаємодії (B1.1), до швидкого реагування на зміни, гнучкість, адаптивність і стресостійкості (B1.2);

– педагогічне партнерство (B2), що складається із здатності до ефективної співпраці та комунікації в професійній діяльності (B2.1), здатності залучати учасників освітнього процесу на засадах партнерства та взаємної відповідальності (B2.2), здатності до командної взаємодії (B2.3);

– морально-етична компетентність (B3), що складається із здатності враховувати культурні, релігійні, соціальні та мовні особливості родини під час освітнього процесу та здійснювати його незалежно від власних поглядів, стереотипів та упереджень (B3.1).

Систематична робота з попередження та профілактики професійного вигорання допоможе вихователям у розвитку професійних компетенцій, передбачених Професійним стандартом. Дієвими прийомами є оптимізація режиму роботи та відпочинку, навчання методикам релаксації та саморегуляції психічних станів, розвиток навичок конструктивних та успішних моделей поведінки, розрахунок та розподіл навантаження, зниження конфліктності на роботі, активна участь у групових формах психологічної допомоги, тренінгах тощо.

Психологічна просвіта спрямовується на підвищення обізнаності вихователів щодо психологічних механізмів професійного та особистісного розвитку відповідно до Професійного стандарту.

V. Використання Професійного стандарту закладами вищої, фахової передвищої освіти

Основні напрями використання Професійного стандарту закладами вищої, фахової передвищої освіти:

- унормування вимог Професійного стандарту та Стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», внесення змін в освітньо-професійні програми (далі - ОПП) за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта»;

- врахування змісту Професійного стандарту при плануванні варіативної складової ОПП за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта».

У Законі «Про вищу освіту» зазначено, що освітні програми, які передбачають присвоєння професійних кваліфікацій, мають забезпечувати виконання вимог відповідних професійних стандартів. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» містить перелік компетентностей випускника за освітньо-професійною та освітньо-науковою програмами. Важливо синхронізувати цей перелік із Професійним стандартом та врахувати в програмових результатах навчання. ОПП, за якими здобувають освіту майбутні вихователі ЗДО, передбачають опис загальних та професійних компетентностей, що формуються за час навчання.

Врахування вимог Професійного стандарту при розробці та оновленні таких програм, опора на представлені формулювання й опис компетентностей, використання кодифікацій сприятимуть підвищенню практичної складової ОПП та імплементації Професійного стандарту.

Планування варіативної складової ОПП доцільно проводити відповідно до пункту 6 Професійного стандарту. Це сприятиме формуванню у здобувачів освіти тих професійних компетенцій, які дозволяють виконувати передбачені трудові функції.

Навчання в закладі вищої освіти набуде більш практико-орієнтованого спрямування. Адаптаційний період при вступі на роботу скоротиться.

VI. Використання Професійного стандарту суб'єктами підвищення кваліфікації

Основні напрями використання Професійного стандарту суб'єктами підвищення кваліфікації:

- розробка програм підвищення кваліфікації;
- планування неформальної освіти.

Постійне підвищення кваліфікації вихователів є провідною позицією Професійного стандарту (розділ 2). Відповідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників вихователі ЗДО можуть обирати суб'єкта підвищення кваліфікації, актуальний для них напрям та здійснювати підвищення кваліфікації в межах передбаченої кількості годин та періодичності.

Основна мета підвищення кваліфікації з урахуванням Професійного стандарту – орієнтація вихователів на освіту протягом життя, на розвиток окреслених професійних компетентностей, на формування необхідних знань, умінь і навичок для успішної практичної діяльності.

Професійний стандарт обов'язково враховується всіма суб'єктами підвищення кваліфікації під час розробки програм підвищення кваліфікації для вихователів ЗДО.

Такі програми мають містити перелік передбачених Професійним стандартом професійних компетенцій, які вихователі розвивають або формують протягом навчання.

Для їх формулювання доречним є застосування назв та кодифікації, які використано в Професійному стандарті.

Згідно з Порядком обов'язковою складовою підвищення кваліфікації (не менше 10 відсотків) є напрям щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Звертаємо увагу, що у Професійному стандарті інклюзивну складову не виокремлено, але вона є наскрізною трудової функції «Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу» (А) й розкривається через такі професійні компетентності як здатність дотримуватись нормативно-правових вимог щодо організації інклюзивного навчання під час професійної діяльності (А2.4.У1); виявляти наявність особливих освітніх потреб у здобувачів освіти (А2.4.У2); обирати та застосовувати ефективні форми, методи, засоби та способи організації навчання дітей з особливими освітніми потребами (А2.4.У3); організовувати соціальні відносини в дитячому колективі на засадах недискримінації та залучати дітей до спільних видів діяльності (А2.4.У4); здійснювати адаптацію і модифікацію освітнього процесу відповідно до потреб

та можливостей дітей з особливими освітніми потребами (А.2.4.У5). Саме ці формулювання мають бути в пріоритеті для розробки програм.

З опорою на Професійний стандарт плануються заходи неформальної освіти, організовується науково-методичний супровід професійного зростання педагогів.

Вихователів доречно знайомити з Професійним стандартом, його структурою, перевагами, шляхами імплементації в практичну діяльність. Зміст формальної та неформальної освіти вихователів узгоджується зі змістом Професійного стандарту.

VII. Використання Професійного стандарту центрами професійного розвитку педагогічних працівників

Основні напрями використання Професійного стандарту центрами професійного розвитку педагогічних працівників (далі – Центр):

- консультативна та психологічна підтримка вихователів у визначенні індивідуальної траєкторії професійного розвитку
- узагальнення та поширення інформації з питань професійного розвитку вихователів ЗДО.

Відповідно до Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників основними завданнями центру є сприяння професійному розвитку педагогів, їх психологічна підтримка та консультування. Професійний стандарт визначає напрями цієї діяльності в роботі з вихователями ЗДО.

У цьому контексті консультативна та психологічна підтримка має розглядати питання щодо побудови траєкторії професійного розвитку вихователів відповідно до розділів Професійного стандарту й означених в ньому професійних компетентностей.

Сприяє практичному набуттю вихователями тих умінь і навичок, які допоможуть відповідати вимогам Професійного стандарту. Центр сприяє поширенню інформації з питань професійного розвитку педагогів, спираючись на зміст Професійного стандарту вихователя.

VIII. Використання Професійного стандарту професійними педагогічними спільнотами

Основні напрями використання Професійного стандарту професійними педагогічними спільнотами:

- узагальнення фахової інформації для впровадження в практику;
- окреслення тематики та формату зустрічей;
- укладання рекомендацій та напрямків обміну досвідом;
- захист професійних прав та юридична підтримка учасників.

Професійні педагогічні спільноти, товариства (об'єднання, групи) створюються завдяки спільним інтересам учасників за родом їх професійної діяльності. Вони об'єднують однодумців, там можна знайти фахову інформацію, практичну допомогу, цікаві розробки й обмінятись досвідом. Зміст Професійного стандарту дозволить окреслити коло діяльності спільноти,

допоможе вихователям набути необхідного практичного досвіду, сприятиме розвитку фахової компетентності.

Педагогічні спільноти, утворені на рівні закладу або громади узагальнюють фахову інформацію, яка сприятиме розвитку професійних компетентностей вихователів відповідно до Професійного стандарту. Поширюють інформацію в цікавій формі учасникам, сприяючи її впровадженню в практичну діяльність.

Професійний стандарт містить інформацію, яка допоможе в захисті прав та юридичній підтримці вихователів щодо дотримання умов праці, допуску до роботи, підвищення кваліфікації, організації робочого місця, визначення трудових функцій.

Успіх сприйняття та впровадження Професійного стандарту вихователя залежить від командної роботи та партнерської взаємодії всіх зазначених вище категорій педагогічних працівників.